

**РЕЦЕНЗИЯ М.В. Багрова
на роботу Підгрушного Г.П.
“Промисловість і регіональний розвиток України
(теорія і практика суспільно-географічного дослідження).**

В умовах постіндустріального розвитку світу суспільне значення промислового виробництва, а також його структура значно змінюються. Як зазначав один із провідних соціологів світу, фундатор теорії постіндустріалізму Д.Белл, “постіндустріальне суспільство – це такий соціум, в економіці пріоритет якого перейшов від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведенню досліджень, організації освіти та покращенню якості життя...”. Саме такі засади соціального розвитку проголошені в Україні, потребують всебічного наукового обґрунтування.

Робота Підгрушного Г.П. є першою спробою дослідити промисловість України в аспекті забезпечення соціального прогресу на рівні мезорегіонів України та на тлі загально-світового прогресу, і в цьому полягає її актуальність. Отримані автором наукові висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими. Об'єктивність отриманих результатів забезпечується серйозною теоретико-методологічною базою дослідження, та загалом коректністю його здійснення.

Аргументованість наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується масштабною інформаційною базою дослідження, що включає в себе багатоплановий статистичний матеріал. Обґрунтованість проведеного дослідження також підтверджується серйозною орієнтацією на загальносвітові досягнення соціології, геоekonomіки, та геостатистики, цілеспрямованим використанням загальнонаукових і спеціальних методів. Деякі з них використані вперше в економічній та соціальній географії.

До найважливіших положень наукової новизни дисертаційної роботи, розроблених автором, зокрема належать:

- запровадження загально-світової концепції постіндустріального розвитку на націо-нальному й особливо-регіональному рівнях, у тому числі на основі стадійно-еволюційного підходу;
- розробка та апробація методики суспільно-географічного дослідження промисловості та її інноваційних трансформацій у контексті її впливу на регіональний розвиток;
- типізація регіонів України за особливостями стадійно-еволюційного розвитку;
- аналіз ролі промислового виробництва як чинника людського розвитку країн світу та регіонів України;
- розробка основних напрямів розвитку промисловості у контексті оптимізації її впливу на розвиток регіонів України.

Ці положення за своєю суттю орієнтовані на забезпечення збалансованого розвитку держави та її подальшого поступу до постіндустріального, інформаційного суспільства.

Теоретичні та методичні положення, наукові висновки і рекомендації дисертації становлять якісно новий науковий продукт, де промисловість уперше розглядається у контексті нової, постіндустріальної епохи суспільного розвитку. Дослідження, доведене до рівнів адміністративних областей України, а в одному випадку (Луганська область) - до рівня адміністративних районів та окремих міст, може бути використано керівними органами країни для розробки стратегій соціально-економічного розвитку регіонів та його моніторингу.

Перший розділ роботи Підгрушного Г.П. присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження. Значна увага тут приділена новітнім теоріям суспільного розвитку і передусім теорії постіндустріального (інформаційного) суспільства, завдяки чому формується новітня парадигма суспільної географії.

Другий розділ присвячений методичним основам дослідження. Автором розроблена методика індексування стадійно-еволюційного розвитку окремих регіонів та країн, що дозволяє (із застереженнями, наведеними нами нижче) проводити конкретні зіставлення між окремими регіонами та з еталонними (модельними) розвиненими країнами світу. Запропонована методика дослідження процесів територіальної організації промислового виробництва регіонів країни, що дозволяє комплексно дослідити характер процесів розміщення та динаміки промисловості регіонів.

Третій розділ присвячений дослідженню промислового виробництва та його ролі у розвитку країн світу та регіонів України. Уперше проведений автором ретроспективний аналіз розвитку промисловості України за мезорегіонами відповідно до проходження інноваційних циклів. Тут, на тлі порівняльного аналізу ПРП промисловості та індексу людського розвитку країн світу (Наведена оригінальна їх типізація за співвідношеннями показників) зроблено спробу встановити закономірності взаємозв'язку між промисловим та людським розвитком регіонів України.

У четвертому розділі досліджено особливості розвитку промислового виробництва у старопромислових регіонах України на модельному прикладі Луганської області. Виявлене інтенсивне „розмивання” в останні роки промислових вузлів області, активізацію процесів дисперсії промислового виробництва, що можна інтерпретувати як передвісники постіндустріалізації.

У п'ятому розділі автором запропоновано основні напрями розвитку промислового виробництва у контексті оптимізації його впливу на розвиток регіонів України. Тут зроблено важливий висновок про те, що перехід до постіндустріальної стадії розвитку держави та її регіонів можливий лише на основі структурної трансформації промислового виробництва, його модернізації.

Підкреслюючи досягнення автора, проте необхідно відмітити, що він непослідовний у різних частинах дослідження. У теоретико-методологічній частині постулюються цінності постіндустріального суспільства (зокрема, показники людського розвитку, еволюційної стадійності прогресу тощо (розділи 1 та 2, параграф 5.1, особливо с. 320 та ін.). Натомість у аналітичній частині повсюдно наголошується на значущості для людського розвитку ВДВ промислового виробництва, де лівова частка належить традиційним галузям (тобто тут автор знаходиться, по суті, у парадигмі індустріального суспільства). Отже, методологічні засади не завжди проявляють себе у переконливому вигляді в аналітичній частині роботи.

В роботі також розглядається залежність поміж рівнем промислового виробництва (ВДВ промисловості) та індексом людського розвитку країн світу. Наведене рівняння не є експонентною, як помилково зазначає автор, а тому аналіз залежності, отриманий за цим графіком, є некоректним.

Аналізуючи наведену таблицю 3.16, ми дійшли до висновку (обчисливши парні коефіцієнти кореляції за вибірковими даними):

- відповідність поміж ВДВ промисловості ($ВДВ_{\text{пром}}$) та інтегральними індексами людського розвитку ООН ($I_{\text{оон}}$) та РВПС ($I_{\text{рвпс}}$) є суттєво різною: у першій парі ($ВДВ_{\text{пром}}$ та $I_{\text{оон}}$) спостерігаємо додатну суттєву кореляцію, у другій парі ($ВДВ_{\text{пром}}$ та $I_{\text{рвпс}}$) кореляція від'ємна дуже тісна.

Постає запитання: чому автор, помітивши це на якісному рівні, знехтував цим спостереженням? Очевидно через невідповідність його поглядам про провідну роль промисловості у людському розвитку індекса РВПС. Натомість, індекс РВПС, на нашу думку, є більш різнобічним і краще відповідає концепції сталого розвитку в умовах України (як регіональний), бо обґрунтовано надає значення стану екологічної ситуації та іншим важливим не виробничим і нематеріальним аспектам.

Методично й фактографічно значно переконливішим, на наш погляд, є аналіз особливостей впливу промислового виробництва на регіональний розвиток країни. У параграфі «Методика дослідження особливостей стадійно-еволюційного розвитку регіонів» застосована модель для обчислення показників стадійно-еволюційного розвитку (К). Надалі, цей індекс повсюдно ним використовується стосовно територій різного рангу.

З цього приводу виникають наступні чотири запитання:

- чому цей показник взято за індикатор стадійного розвитку; адже жодної компоненти, що дозволяла б його ідентифікувати як стадію чогось у ньому немає;
- з яких підстав автор стверджує, нібито «показник К може набувати значення в інтервалі від 0 до 1. В той же час в роботі наведені приклади коли цей показник значно перевищує 1, як в США, Японії.
- чи можливо користуватись одним і тим самим показником К, що виведений за моделлю, побудованою за показниками великих країн, стосовно малих країн (як Молдова) та мезорегіонів України? Адже стадійність (якщо вона справді має місце), може бути залежною від рангу територій, що вимагало б окремого дослідження.

Не зважаючи на ці зауваження робота Підгрушного Григорія Петровича „Промисловість і регіональний розвиток України (теорія і практика суспільно-географічного дослідження)" є значним досягненням суспільно-географічної думки.